

CERVERA
DESAPAREGUDA

LLUÍS MARIÀ VIDAL / AFCEC - Fons LLUÍS MARIÀ VIDAL I CARRERAS

Marc Pons Barrachina

CERVERA

DESAPAREGUDA

 efadós®

CERVERA DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2022

© dels textos: Marc Pons Barrachina

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Agustí Duran i Sanpere / ANC - Fons Agustí Duran
i Sanpere

Col·laboració:

PAERIA DE CERVERA

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Acrònims:

ACSG (Arxiu Comarcal de la Segarra)
AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de
Catalunya)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
BC (Biblioteca de Catalunya)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya))

ISBN 978-84-19239-26-6

DL B-6071-2022

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6
INTRODUCCIÓ
Un dolç viatge a través del temps

Pàg. 10
LA CERVERA PRIMIGÈNIA
Cervera, de poble a vila

Pàg. 102
LA CERVERA DE LA UNIVERSITAT
Cervera, de vila a ciutat

Pàg. 130
LA CERVERA MODERNA
Cervera, de ciutat a capital

Pàg. 172
CIUTAT I CAMP
La zona rural de Cervera

Pàg. 184
ÍNDIX ALFABÈTIC

Introducció

UN DOLÇ VIATGE A TRAVÉS DEL TEMPS

Marc Pons Barrachina, professor d'Història, gestor cultural, artista

Cervera és una ciutat molt fotografiada. És una de les ciutats del país que tenen un fons documental gràfic més extens. I aquest fons té un valor extraordinari, perquè revela en tota la seva dimensió l'evolució de la ciutat des de finals del segle XIX fins a l'actualitat i, sobretot, ens mostra els grans processos de transformació que ha viscut Cervera en el decurs d'aquest segle llarg, no solament en els àmbits urbanístic i econòmic, sinó també en els àmbits social i cultural.

En aquest llibre, en aquesta petita «criatura» que he gestat amb una extraordinària il·lusió, he reviscut

aquelles velles històries que m'explicava la meua mare quan jo era petit. Històries de la seva infantesa, i de la infantesa de la seva mare –l'àvia que jo, dissortadament, no vaig conèixer. Es pot ben dir que ella, la meua mare, va sembrar en la meua persona la meua vocació i la meua passió pel coneixement, per l'ensenyament i per la divulgació de la història.

Ella, la Carme, la meua mare, que fa cinc anys que se'n va anar a causa d'una maleïda malaltia, és, en bona part, la «culpable» que aquesta petita «criatura» vegi la llum. Quan des de l'editorial Efadós em van proposar fer *Cervera desapareguda* no m'hi vaig poder negar. Va ser com si la Carme, filla de Cervera i orgullosament cerverina, des d'allà on sigui que és ara, em digués «va,

AGUSTÍ DURAN I SANPERE / ANC - Fons AGUSTÍ DURAN I SANPERE

FESTA MAJOR

A la pàgina anterior, un carrer guarnit amb motiu de la Festa Major del 1910. Al fons de la imatge, tot està preparat per trencar la pinyata que penja del centre de l'estructura muntada per a l'ocasió, un dels actes de la festa que feia les delícies de la canalla. En primer terme, un nen amb un tricicle i una nena amb una nina a les mans.

EL NERVI DE LA CIUTAT

El carrer Major va ser la primera via urbana de la ciutat. Els porxos, tradicionalment, havien acollit els obradors medievals i les primeres botigues modernes, i van ser, durant segles, un centre de mercat permanent. A la imatge, un grup de persones passegen per la part alta del carrer als anys vint del segle passat.

JOSEP SALVANY I BLANCH / BC - Fons SALVANY

expliquem històries..., que en gaudirem molt».

Velles històries i mítics personatges han nodrit la història popular de Cervera. Són relats que, durant generacions, s'han transmès oralment de pares a fills. O, en el meu cas, de mare a fill. Quan he tingut les velles fotografies de Cervera a les mans, he recordat amb una extraordinària precisió aquelles històries –protagonitzades per personatges exclusivament populars– ambientades a la presó, al convent de Sant Agustí, al carreró de les Bruixes, a la barbacana o a la parròquia de Santa Maria. Històries que vaig conèixer a través de la Carme i que em van quedar gravades per sempre més a la memòria.

La recopilació i la selecció de les fotografies, com també la redacció dels peus de fotografies, han estat un passeig impagable per la història de Cervera, però també han estat un retorn –un dolç retorn– a una infantesa

de records, d'aquelles llargues històries compartides a la vora de l'estufa de closca –mentre berenava– durant aquells llargs vespres d'hivern; històries, també, de les divertides vacances a Cervera, a casa de la Maria, la meva «padrineta» i germana gran de la meva mare, al safareig de l'hort on ens banyàvem per combatre la intensa calor del migdia d'aquells dies d'estiu.

I això, a l'hora de gestar aquesta «petita criatura» és el que m'ha guiat i el que he volgut transmetre. I que el lector o lectora que gaudeixi d'aquest llibre pugui fer aquest meravellós viatge a la infantesa, i fins i tot més enllà –i això vol dir als records dels pares i dels avis que ens arriben a través de la tradició oral familiar. Que ho pugui fer i en pugui fruit com ho he fet jo. Perquè ha estat extraordinari... I, tant de bo!, ho sigui també per al lector o la lectora.

CLAUDI GÓMEZ GRAU / ARXIU ESTUDI FOTOGRÀFIC GÓMEZ GRAU

LA CERVERA PRIMIGÈNIA

Cervera, de poble a vila

El primer testimoni documental de l'existència de Cervera és del 1026, fa quasi mil anys. Segons aquest document, tres famílies extenses que reunien diverses generacions d'una mateixa nissaga i el seu personal subaltern es van establir al coll de les Savines, que era l'extrem més occidental del comtat independent de Barcelona.

Durant els segles posteriors (el segle XII de la conquesta de la Catalunya Nova; els segles XIII i XIV de la plenitud medieval catalana; i els segles XV i XVI de les revolucions, guerres civils i grans transformacions socials i econòmiques del país), Cervera es va convertir en una vila puixant, amb una pagesia i una menestralia riques, que sustentaven la seva força econòmica i política en el conreu i la comercialització del blat.

Aquesta etapa primigènica és l'època d'urbanització de les places Major i de Santa Anna, del carrer Major i dels carrers i carrerons adjacents. I de la construcció dels grans edificis de la trama històrica: les esglésies de Santa Maria, de Sant Antoni, de Sant Domènec i de Sant Agustí; de l'hospital, de la Paeria i de la muralla (que cenyia la vila a la cresta del tossal).

CLAUDI GÓMEZ GRAU / ARXIU ESTUDI FOTOGRÀFIC GÓMEZ GRAU

ELS HORTS DEL RIU ONDARA

Els horts del riu Ondara han tingut una gran importància en el desenvolupament històric de Cervera. Han estat, des de l'etapa fundacional de la ciutat, una font de proveïment d'aliments i el bressol d'una activitat econòmica que es convertiria en un dels principals gremis locals: el dels pagesos.

CERVERA ALLARGASSADA

La Cervera medieval, la de la seva etapa fundacional, es va traçar sobre la cresta de la carena que culmina al turó de les Savines. I això hi donaria una forma allargassada que contrastava amb la d'altres viles de l'entorn, que es desenvoluparen amb un dibuix concèntric.

AUTORIA DESCONEGUDA / ANC - TAF HELICÒPTERS, SA

LA CIUTAT MEDIEVAL

Imatge aèria del recinte medieval de la ciutat, on s'aprecien, en primer terme, les restes de l'antic castell dels Cervera, documentat ja el 1026. Al seu costat, l'església de Sant Domènec i, davant seu, la plaça del mateix nom. D'aquí, el carrer de Sant Domènec enfila el turó fins a l'església de Santa Maria i la plaça Major. Aquesta plaça –al centre de la imatge–, sota l'ombra del campanar gòtic i davant la Paeria, ha marcat la vida econòmica i política de la ciutat durant segles. En el seu extrem, entre els porxos de dos edificis, arrenca el carrer Major, de traçat tortuós i irregular a causa de l'orografia del terreny i del seu origen medieval.

AUTORIA DESCONEGUDA / ANC - TAF HELICOPTERS, SA

